

Agnieszka Judkowiak, Beata Zaleska

Wybrane zagadnienia dotyczące ryzyka w audycie wewnętrznym

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 16, 107-120

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka Judkowiak

Beata Zaleska

WYBRANE ZAGADNIENIA DOTYCZĄCE RYZYKA W AUDYCIE WEWNĘTRZNYM

Wprowadzenie

Audyt wewnętrzny, to działalność niezależna obiektywnie, zapewniająca i doradcza, ocenia procesy zarządzania ryzykiem, systemy kontroli wewnętrznej i governance¹. Pojęcie ryzyka w audycie wewnętrznym jest kwestią niezwykle istotną. Audytor wewnętrzny musi bliżej współpracować z kadrami zarządzającymi i wspierać je w podejmowaniu decyzji dotyczących ryzyka zarówno na poziomie strategicznym, jak i operacyjnym. Wymaga to od audytora rozległej wiedzy w zakresie umiejętności określenia obszarów ryzyka, których rozpoznanie będzie zależało od znajomości celów, działań i struktury danej jednostki, zakresów odpowiedzialności pracowników oraz intuicji audytora.

Celem artykułu jest zaprezentowanie zagadnień dotyczących pojęcia ryzyka i jego klasyfikacji, zaprezentowanie problemów ryzyka poruszanych w standardach audytu wewnętrznego oraz metod analizy ryzyka i zarządzania nim.

¹ E.J. Saunders, *Standardy, kodeksy etyki oraz governance. Ich znaczenie dla efektywnego zarządzania organizacją*, w: *Etyka biegłego rewidenta w teorii, prawie i praktyce*, KIBR, Warszawa 2007, s. 130.

1. Pojęcie ryzyka

Ryzyko jest nieodłączną częścią każdej działalności człowieka. Można je zaobserwować w polityce, prawie, medycynie, kulturze, nauce oraz w ekonomii. Należy je postrzegać jako niebezpieczeństwo, niepewność, możliwość nieosiągnięcia postawionego sobie celu, czy zakładanych wcześniej rezultatów. Różnorodność definicji ryzyka, jaka prezentowana jest w literaturze przedmiotu, przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Definicje ryzyka

Lp.	Źródło/Autor	Definicja
1	2	3
1.	A.H. Willet	Ryzyko jako niepewność wystąpienia określonych skutków stanu natury. Jest pewną obiektywną prawidłowością charakterystyczną dla świata realnego, który jednostka subiektywnie postrzega i interpretuje
2.	Ujęcie psychologiczne	Ryzyko – stan umysłu człowieka, jeżeli stan ten ulega zmianie, to zmienia się również ryzyko. Ryzyko istnieje wtedy, gdy podmiot ma świadomość jego istnienia
3.	I. Pfeffer	Ryzyko można mierzyć za pomocą prawdopodobieństwa, niepewność jest jego zdaniem stanem umysłu mierzonym stopniem wiary. Oba te pojęcia nie mogą być tożsame. Zakłada, że ryzyko istnieje wtedy, gdy ktoś zdaje sobie sprawę z tego
4.	F. Knight, O. Lange	Ryzyko jako niepewność przewidywania zdarzeń w przyszłości, wynikająca z niepełności i niedokładności danych statystycznych, na podstawie których dokonuje się szacowania przyszłości. Przyjmują istnienie niepewności mierzalnej (ryzyko) i niemierzalnej (niepewność sensu stricto). Podział ten opiera się na możliwości lub niemożliwości zastosowania miar statystycznych do szacowania niepewności
5.	J.K. Sinkey	Ryzyko to niepewność związana z przyszłymi wydarzeniami lub wynikami decyzji
6.	R. Holscher	Ryzyko – zagrożenie nieosiągnięcia zamierzonego zysku, wynikające z posiadania niepełnej informacji
7.	E. Kreim	Ryzyko oznacza podejmowanie decyzji, które nie są optymalne z punktu widzenia założonego celu, ze względu na fakt niepełnej informacji
8.	M.J. Gardnem, D.L. Mills	Ryzyko to potencjalne wahania oczekiwanego dochodu
9.	D.E. Fisher, R.J. Jordan	Ryzyko to niepewność przyszłego dochodu, rozkład prawdopodobieństwa przyszłego dochodu
10.	Komitet Bazylejski	Ryzyko bezpośredniej lub pośredniej straty wynikającej z niewłaściwych lub zawodnych procesów wewnętrznych, ludzi i systemów lub też ze zdarzeń zewnętrznych

1	2	3
11.	J. Czekaj Z. Dresler	Ryzyko oznacza sytuację, w której przyszłych warunków gospodarowania nie można przewidzieć z całą pewnością, a znany jest rozkład ich prawdopodobieństwa. Ryzyko występuje nawet wówczas, gdy tylko jeden z czynników sytuacji nie jest znany, a istnieje prawdopodobieństwo jego wystąpienia
12.	F.K. Reilly, K.C. Brown	Ryzyko to brak pewności, że jakaś inwestycja przyniesie oczekiwaną stopę zwrotu
13.	Nahotka	Ryzyko jest zjawiskiem obiektywnym – dotyczy realnych zjawisk gospodarczych, mających związek z instrumentem zagrożenia (niebezpieczeństwa), wynikającego ze zmienności (skali i dynamiki zmian) po stronie popytu, działalności konkurencji, warunków kooperacji, działań regulacyjnych państwa (podatków, ulg). Jest także zjawiskiem subiektywnym, bo jest uwarunkowane stanem wiedzy o procesach gospodarczych

Źródło: P. Krasieński, Instrumenty pochodne w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstw, Warszawa 2006, s. 12.

Wielość definicji ryzyka świadczy o ogromnym zainteresowaniu tym zagadnieniem. Wśród zainteresowanych ryzykiem są również audytorzy.

2. Klasyfikacja ryzyka

W literaturze ekonomicznej spotyka się wiele prób klasyfikacji ryzyka, co zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2. Kryteria klasyfikacji ryzyka

Lp.	Kryteria	Czarakterystyka
1	2	3
1.	Kryterium ogólne (uniwersalne)	<p>ryzyko właściwe – związane jest z działaniem prawa wielkich liczb i odnosi się do wydarzeń losowych, takich jak pożary, powodzie itp.,</p> <p>ryzyko subiektywne – wiąże się z niedoskonałością człowieka, który subiektywnie ocenia prawdopodobieństwo wystąpienia pewnych zjawisk w przyszłości,</p> <p>ryzyko obiektywne – absolutna forma niepewności, która jest związana z niemożliwością przewidzenia rozwoju niektórych zjawisk</p>

1	2	3
2.	Aspekty ryzyka	<p>ryzyko obiektywne – nie zależy od indywidualnej oceny szans wystąpienia określonego rezultatu, jest określane jako odchylenie wyniku od wielkość oczekiwanej,</p> <p>ryzyko subiektywne – wynika z indywidualnej oceny szans wystąpienia określonego rezultatu i niekoniecznie musi pokrywać się z ryzykiem obiektywnym</p>
3.	Zmienność ryzyka	<p>ryzyko stałe (niezmiennne) – dotyczy całego systemu gospodarczego, w jakim działa przedsiębiorstwo (np. poziom inflacji, stopa podatku dochodowego),</p> <p>ryzyko niestałe (zmiennne) – dotyczy danego przedsiębiorstwa (np. strajki, utrata płynności)</p>
4.	Możliwość realizacji ryzyka	<p>ryzyko czyste – występuje wówczas, gdy realizacja ryzyka może przynieść dwie możliwości: stratę lub brak straty,</p> <p>ryzyko spekulatywne – występuje wtedy, kiedy skutkiem podjęcia ryzyka może być: strata, brak straty lub zysk</p>
5.	Możliwość wyrażenia skutków ryzyka w pieniądzu	<p>ryzyko finansowe – jego skutki można wyrazić w pieniądzu,</p> <p>ryzyko niefinansowe – jego skutków nie da się wyrazić za pomocą parametrów finansowych</p>
6.	Zależność od postępu	<p>ryzyko statyczne – istnieje zawsze, niezależnie od postępu (np. działanie żywiołów),</p> <p>ryzyko dynamiczne – zmienia się pod wpływem mody, nowoczesnych technologii, zmian kulturowych</p>
7.	Dystans czasu	<p>ryzyko krótkoterminowe – związane z bieżącym funkcjonowaniem przedsiębiorstwa,</p> <p>ryzyko długookresowe – związane z rozwojem przedsiębiorstwa</p>
8.	Kryterium Stadlera	<p>ryzyko rzeczowe – np. awarii procesu technologicznego, transportowe, strat w środowisku naturalnym,</p> <p>ryzyko wartościowe – np. cen, walutowe, kredytowe</p>
9.	Metoda określania ryzyka	<p>ryzyko probabilistyczne (aprioryczne) – dające się obliczyć metodami matematycznymi,</p> <p>ryzyko estymacyjne (statystyczne) – możliwe do ustalenia na podstawie danych statystycznych</p>
10.	Decyzje inwestycyjne przedsiębiorstwa	<p>ryzyko projektu – występuje wtedy, gdy istnieje możliwość, że projekt wygeneruje niższe przychody niż zakładano,</p> <p>ryzyko firmy – wynika z zależności między przychodami z nowego przedsięwzięcia inwestycyjnego a przychodami z innych aktywów przedsiębiorstwa,</p> <p>ryzyko inwestorów – wynika z niebezpieczeństwa negatywnej oceny przez inwestorów podjętego przedsięwzięcia inwestycyjnego</p>

1	2	3
11.	Wpływ decydenta na wielkość ryzyka	ryzyko decydenckie – decydent ma wpływ na wielkość ryzyka, ryzyko naturalne – decydent nie ma wpływu na jego wielkość
12.	Postrzeżenie ryzyka przez decydenta	ryzyko normalne – jest to ryzyko, które trzeba podjąć, ponieważ tkwi ono w naturze procesów gospodarczych, ryzyko dopuszczalne – to ryzyko, na które można sobie pozwolić, ryzyko niedopuszczalne – ryzyko, na które nie można sobie pozwolić, ryzyko niezbędne – ryzyko, na którego niepodjęcie nie można sobie pozwolić
13.	Wpływ decydenta na podejmowanie decyzji	ryzyko z wyboru – podejmowane drogą świadomego wyboru pomiędzy kilkoma możliwościami działania, ryzyko z konieczności – narzucone przez obiektywne warunki, np. naturalne lub wynikające z hierarchiczności organizacyjnej podmiotów
14.	Zasadność podjęcia ryzyka	ryzyko uzasadnione z pozytywnym przebiegiem i wynikiem działania , ryzyko uzasadnione z negatywnym przebiegiem i wynikiem działania , ryzyko nieuzasadnione zakończone sukcesem , ryzyko nieuzasadnione zakończone niepowodzeniem , ryzyko niepodjęte , którego realizacja, mogłaby przynieść pozytywny rezultat
15.	Kryterium strategiczne	ryzyko zrównoważone , ryzyko agresywne , ryzyko minimalne , ryzyko maksymalne
16.	Stopień zagrożenia	pierwszy stopień ryzyka – najwyższy – osiąga go przedsiębiorstwo, które swoje reakcje uzależnia wyłącznie od pojawiających się szans i zagrożeń, drugi stopień ryzyka – występuje wówczas, gdy znane są obszary, w których poszukiwać należy szans i zagrożeń, trzeci stopień ryzyka – to sytuacje, kiedy decydenci w przedsiębiorstwie działają w oparciu o zidentyfikowane miejsca występowania szans i zagrożeń, czwarty stopień ryzyka – występuje, gdy znane są środki do wykorzystania szans i likwidacji zagrożeń, piąty stopień ryzyka – najniższy, występuje, gdy w przedsiębiorstwie rozpoznane są szansę i zagrożenia, sposoby wpływania na nie, a także skutki reakcji na ryzyko

1	2	3
17.	Czynniki kształtujące ryzyko	<p>ryzyko systematyczne – zależy od sił zewnętrznych i w związku z tym podlega kontroli jednostki, która jest w jego zasięgu; wynika z działania przyrody oraz z warunków makroekonomicznych np. ryzyko stopy procentowej, ryzyko walutowe, ryzyko inflacji, ryzyko polityczne,</p> <p>ryzyko specyficzne (niesystematyczne) – jest uwarunkowane przyczynami mikroekonomicznymi tkwiącymi wewnątrz jednostki i w jej najbliższym otoczeniu tj. branży, sektorze, może być przez nią kontrolowane. W ramach tego ryzyka wyróżnić można: ryzyko zarządzania, ryzyko płynności, ryzyko uzależnienia od pojedynczych kontraktów, ryzyko wypłacalności kontrahentów, ryzyko kredytowe</p>
18.	Źródła ryzyka	<p>ryzyko zewnętrzne – związane z sytuacją gospodarczą danego kraju (PKB, poziom inflacji, bezrobocie, polityka monetarna i fiskalna państwa) oraz z sytuacją w danym sektorze i segmencie rynku, w którym działa przedsiębiorstwo (poziom konkurencji, stopień innowacyjności, bariery wejścia i wyjścia),</p> <p>ryzyko wewnętrzne – dotyczy sytuacji wewnątrz przedsiębiorstwa (finanse, <i>controlling</i>, produkcja, logistyka, marketing itp.)</p>
19.	Źródło powstawania ryzyka	<p>ryzyko przyrodnicze – tkwi w naturze, otoczeniu przyrodniczym,</p> <p>ryzyko społeczne – zależy od działalności człowieka</p>
20.	Źródło pochodzenia ryzyka	<p>ryzyko strategiczne – związane ze strategią działania przedsiębiorstwa,</p> <p>ryzyko operacyjne – związane z posiadanymi przez przedsiębiorstwo zasobami i ich wzajemnym oddziaływaniem,</p> <p>ryzyko finansowe – związane z aktywami rzeczowymi oraz pasywami przedsiębiorstwa,</p> <p>ryzyko przyrodnicze i społeczne – związane z zagrożeniem wynikającym ze zdarzeń losowych istotnych dla aktywów rzeczowych oraz zasobów ludzkich</p>
21.	Źródła ryzyka występujące w terminologii ubezpieczeniowej	<p>ryzyko jako skutek niebezpieczeństwa – niebezpieczeństwo ma charakter obiektywny i występuje w zależności od przedmiotu ryzyka i jego cech (np. awaryjność maszyny, a zatem niebezpieczeństwo awarii),</p> <p>ryzyko jako skutek hazardu – występuje w sytuacji, gdy zestawienie pewnych warunków w sposób istotny zwiększa możliwość wystąpienia realizacji ryzyka i jest zdeterminowane przez czynniki fizyczne, nonszalancję i oszustwa</p>

1	2	3
22.	Zasięg skutków ryzyka	ryzyko fundamentalne – ma swoje źródło w zjawiskach przyrodniczych, społecznych, w polityce, ekonomii; jego skutki dotyczą wielu jednostek (np. powódzie, wojny, ogólnokrajowe strajki, inflacja), ryzyko partykularne – obciąża swoimi skutkami wyłącznie indywidualne jednostki lub ich niewielką grupę (np. napady, włamania, podpalenia)
23.	Możliwość identyfikacji skutków ryzyka	ryzyko jakościowe – występuje wówczas, gdy nieznana jest struktura (jakość) zagrożenia, ryzyko ilościowe – występuje wówczas, gdy znana jest struktura zagrożenia, ale nieznane jest prawdopodobieństwo jego wystąpienia
24.	Kryterium niepewności	ryzyko niepewności czasu, ryzyko niepewności miejsca, ryzyko niepewności wystąpienia, ryzyko niepewności skutku
25.	Ze względu na obiekt dotknięty ryzykiem	ryzyko osobowe – dotyczy dóbr osobistych ubezpieczonego, takich jak: życie, zdrowie, ryzyko majątkowe – związane jest z mieniem ubezpieczonego (dom, samochód, itp.).
26.	Miejsce prowadzenia działalności	ryzyko krajowe, ryzyko zagraniczne
27.	Kryterium przedmiotowe	ryzyko działalności gospodarczej obejmuje między innymi następujące obszary: ubezpieczenia, inwestycje, bankowość, prawo handlowe i gospodarcze, przedsiębiorstwo, ryzyko pozostałej działalności obejmuje inne formy działania człowieka takie jak: administracja, służba zdrowia, szkoła, działalność charytatywna
28.	Ryzyko w działalności gospodarczej	ryzyko polityczne dotyczy władzy, grup społecznych i stosunków międzynarodowych, ryzyko techniczne wiąże się z możliwością wystąpienia awarii maszyn i urządzeń, które powodują przestoje i braki produkcyjne, ryzyko ekonomiczne zależy od takich czynników jak: koniunktura gospodarcza, stopy procentowe, kursy walutowe, ceny czynników produkcji itp.
29.	Kryterium funkcjonalne	ryzyko produkcyjne, ryzyko zbytu (rynkowe), ryzyko finansowe, ryzyko inwestycyjne, ryzyko postępu technicznego (innowacji), ryzyko kapitałowe, ryzyko walutowe

1	2	3
30.	Rodzaj prowadzonej działalności	ryzyko w działalności wytwórczej, ryzyko w działalności budowlanej, ryzyko w działalności handlowej, ryzyko w działalności usługowej
31.	Sfera działalności gospodarczej	ryzyko produkcyjne – występujące w działalności produkcyjnej, ryzyko handlowe – występujące w działalności handlowej, ryzyko finansowe – występujące w działalności finansowo-bankowej
32.	Rodzaje ryzyka w działalności gospodarczej	ryzyko operacyjne – związane z bieżącą działalnością przedsiębiorstwa, ryzyko inwestycyjne – dotyczy działań inwestycyjnych przedsiębiorstwa, ryzyko płynności finansowej – związane z koniecznością terminowego regulowania zobowiązań bieżących przez przedsiębiorstwo, ryzyko kursowe – dotyczy operacji przeprowadzanych w walutach obcych, ryzyko stopy procentowej – związane jest z posiadaniem oprocentowanych aktywów i zobowiązań, ryzyko kredytowe – wiąże się z możliwością nieodzyskania należności kredytowych, ryzyko finansowe – związane ze strukturą finansowania działalności gospodarczej
33.	Kryterium transdyscyplinarne	ryzyko ubezpieczeniowe – związane z prowadzeniem działalności ubezpieczeniowej, ryzyko ekonomiczne – związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, ryzyko finansowe – związane z działalnością finansową przedsiębiorstw, ryzyko produkcyjne – wiąże się z działalnością produkcyjną przedsiębiorstwa, ryzyko prawne – związane z tworzeniem, stosowaniem i egzekwowaniem przepisów prawa, ryzyko organizacyjne – dotyczące wielu obszarów działania przedsiębiorstwa takich jak np. pracownicy, zagadnienia techniczne, organizacja i kontrola, ryzyko polityczne – związane z decyzjami politycznymi i administracyjnym, określonego kraju, ryzyko techniczne – związane z niepowodzeniami wynikającymi z zawodności urządzeń technicznych, ryzyko technologiczne – wiąże się z wdrażaniem nowych technologii, ryzyko ekologiczne – dotyczące możliwości wystąpienia negatywnych zjawisk przyrodniczych spowodowanych działalnością człowieka i siłami natury,

1	2	3
	Kryterium transdyscyplinarne	<p>ryzyko medyczne i epidemiologiczne – związane z zagrożeniem pewnymi chorobami,</p> <p>ryzyko farmaceutyczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> – z punktu widzenia człowieka oznacza nieskuteczność środków farmaceutycznych, – z punktu widzenia koncernów farmaceutycznych związane jest z prowadzeniem przez nie działalności, <p>ryzyko chemiczne – oznacza narażenie na substancje zanieczyszczające środowisko życia i pracy,</p> <p>ryzyko psychologiczne – w rozumieniu psychologii, która bada zachowania człowieka w warunkach ryzyka oraz gotowość do podejmowania ryzyka.,</p> <p>ryzyko socjologiczne – analizowane przez socjologów i dotyczące poczucia bezpieczeństwa w społeczeństwie,</p> <p>ryzyko medialne – ryzyko związane z wpływem środków przekazu na różne aspekty działalności człowieka,</p> <p>ryzyko cywilizacyjne i kulturowe – charakterystyczne dla określonej cywilizacji/kultury,</p> <p>ryzyko filozoficzne, etyczne, religijne – ryzyko w rozumieniu poglądów filozoficznych, etycznych i religijnych,</p> <p>ryzyko siły wyższej – związane z działaniem sił natury</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ryzyko w rachunkowości, red. nauk. A. Karmańska, Difin, Warszawa 2008, s. 64–70.

3. Ryzyko w standardach audytu wewnętrznego

Standardy audytu wewnętrznego określają zakres działań audytora wewnętrznego. Dotyczą one między innymi wspierania organizacji poprzez rozpoznanie i ocenę znaczących zagrożeń ryzykiem i usprawnienia systemów zarządzania nim. Ryzyko to prawdopodobieństwo wystąpienia dowolnego zdarzenia, działania lub braku działania, którego skutkiem może być szkoda w majątku lub wizerunku danej jednostki, lub które przeszkodzi w osiągnięciu wyznaczonych celów i zadań². W obowiązujących od 1 stycznia 2009 roku nowych Międzynarodowych Standardach Profesjonalnej Praktyki Audytu Wewnętrznego IIA³ zdefiniowano takie pojęcia

² Podręcznik audytu wewnętrznego w administracji publicznej, Ministerstwo Finansów, marzec 2003, s. 21.

³ Załącznik do komunikatu Nr 1 Ministra Finansów z dnia 19 lutego 2009 r. (Dz. Urz. MF nr 2, poz. 12).

jak ryzyko, apetyt na ryzyko, zarządzanie ryzykiem, oszustwo i sposób zarządzania ryzykiem oszustwa w organizacji. Określono także wprost, że audyt wewnętrzny w swoich działaniach musi oceniać skuteczność i przyczyniać się do usprawnienia procesów zarządzania ryzykiem.

Ocena ryzyka polega na identyfikacji obszarów ryzyka i jego analizie. Analiza pomaga uszeregować obszary ryzyka pod względem ich ważności dla działalności jednostki. Audyt wyodrębnia obszary ryzyka i w każdym ze zidentyfikowanych obszarów ryzyka wskazuje zadania audytowe do wykonania w organizacji⁴.

Obszary ryzyka dotyczą *governance*, działalności operacyjnej oraz systemów informatycznych. Przy czym przy ocenie zagrożenia ryzykiem należy wziąć pod uwagę:

- wiarygodność i rzetelność informacji finansowych i operacyjnych,
- skuteczność i efektywność działań operacyjnych,
- ochronę aktywów,
- zgodność z prawem, przepisami i umowami.

Źródłem informacji do oceny ryzyka są rozmowy z osobami, które zajmują się badanymi przez audytora obszarami działań organizacji, protokoły ze spotkań, narad, śledzenie zmian w organizacji jednostki, zmiany przepisów prawnych dotyczące działania organizacji, sprawozdania finansowe i z wykonania budżetu, ankiety i kwestionariusze, które badają opinię pracowników, wyniki wcześniej przeprowadzonej kontroli, informacje o organizacji pochodzące z zewnątrz (prasa, strony internetowe, itp.). Przy czym należy zaznaczyć, iż audytor musi krytycznie ocenić zgromadzone przez siebie źródła informacji pod względem kompletności i rzetelności.

Analiza ryzyka dotyczy metody oceny podatności systemu lub grupy systemów na czynniki ryzyka⁵. Dzięki niej następuje określenie wartości ryzyka i przypisanie ich do zadań audytowych. Zadania z największymi wartościami ryzyka uwzględniane są do realizacji w planie rocznym audytu. Przy analizie ryzyka ustalane są słabe strony działania organizacji dotyczące na przykład sytuacji finansowej, warunków pracy, celów i zadań, przewidywanych zmian przepisów prawnych, bezpieczeństwa wykorzystywanych systemów informatycznych. Opracowana na podstawie analizy

⁴ R. Krzemień, K. Winiarska, *Audyt wewnętrzny w pytaniach i odpowiedziach komentarze*, InfoAudit Sp.z o.o., Warszawa 2004, s. 24.

⁵ K. Czerwiński, *Audyt wewnętrzny*, InfoAudit Sp. z o.o. Warszawa 2004, s. 60.

mapa ryzyka wskazuje obszary ryzyka według prawdopodobieństwa ich wystąpienia i znaczenia dla działania jednostki.

4. Metody analizy ryzyka i zarządzanie nim

Wyróżnia się szacunkowe, matematyczne i mieszane metody analizy ryzyka. Zalety i wady tych metod przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Metody analizy ryzyka

Nazwa metody	Charakterystyka	Wady i zalety metody analizy ryzyka
Szacunkowe	Ryzyko jest oceniane na podstawie doświadczenia audytorów, tworzone są listy rankingowe, w których przypisuje się poziom ryzyka dla każdego wcześniej wybranego zadania audytowego. Określa się ilość zadań audytowych, które należy skorygować	Metody wymagają dużego doświadczenia zawodowego audytorów. Powinno w nich uczestniczyć kilku audytorów w celu zachowania obiektywizmu. Wadą metod jest trudność w precyzyjnej ocenie ryzyka i subiektywizm, przez który łatwo podważyć wyniki. Nie ma także możliwości porównania wyników w różnych okresach przeprowadzanych przez różnych audytorów. Zaletą natomiast jest łatwość ich stosowania
Matematyczne	Przy ocenie ryzyka stosowane są wzory matematyczne. Wykorzystywany jest często do obliczeń przyjęty algorytm i arkusz kalkulacyjny.	Metody matematyczne są pracochłonne, jednak część pracy jest wykonywana jednorazowo przy tworzeniu modelu i wprowadzaniu danych. Zaletą jest możliwość porównywania wyników w kolejnych okresach czasowych i dostarczanie dobrze udokumentowanych argumentów. Do wad zaliczyć można dużą kosztowność tych metod i konieczność ciągłego uaktualniania
Mieszane (metoda opracowana przez Biuro Audytu Wewnętrznego Ministerstwa Finansów)	Audytor przypisuje wagę czynnikom ryzyka. Suma wag musi wynosić 100%. Czynniki ryzyka musi wynosić przynajmniej 10%. Ocena ryzyka odbywa się według skali 1 – oznacza niskie natężenie ryzyka, 2 – średnie, 3 – wysokie, 4 – bardzo wysokie. Oblicza się ryzyko ważone jako iloczyn każdego czynnika wyniku oceny ryzyka i przypisanej wagi.	Przypisanie wag ryzyka odbywa się po uwzględnieniu opinii kierownika jednostki i komórki audytowanej. Ustalenie poziomu ryzyka ważonego dla każdego procesu w obszarze odbywa się poprzez zsumowanie w ramach procesu wyliczonych wartości ryzyka ważonego i podzielenie przez ilość ocenianych czynników. Możliwe subiektywne przypisanie wag ryzyka i błąd w obliczeniach, dlatego obliczenia powinny być sprawdzone przez innego audytora

Źródło: Podręcznik audytu wewnętrznego..., s. 51–63.

Analiza ryzyka ma wykazać obszary, w których ryzyko jest największe. Ma także wskazać skuteczność kontroli wewnętrznej w organizacji w zakresie zapobiegania ewentualnemu ryzyku i w zakresie ograniczenia skutków jego wystąpienia. Wybór metody analizy ryzyka jest istotny ponieważ decyduje o dokładności uzyskanych wyników. Metody matematyczne są bardziej pracochłonne od metod szacunkowych w momencie opracowania modeli matematycznych, które później są wykorzystywane przez kilka okresów czasowych. Poza tym ustalanie kategorii ryzyk czy wag dla poszczególnych kategorii jest subiektywne. To samo dotyczy metod szacunkowych, w których ryzyko oceniane na podstawie doświadczeń audytora może być nieobiektywnie oszacowane. Przy wyborze odpowiedniej metody analizy ryzyka należy uwzględnić⁶:

- rodzaj informacji, którą należy zgromadzić,
- stosowane w określonych metodologiach oprogramowania lub inne licencje ze względu na koszt ich zastosowania,
- dostępność wymaganej informacji,
- ilość dodatkowych informacji niezbędnych do osiągnięcia wiarygodnego wyniku łącznie z kosztem ich uzyskania,
- opinie innych użytkowników na temat przydatności danej metody w zwiększeniu efektywności audytu,
- gotowość kierownictwa do zaakceptowania danej metody określania sposobu i zakresu przeprowadzanych audytów.

Przy braku skuteczności stosowanej metody analizy ryzyka należy ją zmienić albo skorygować.

Należy wspomnieć iż oprócz ryzyka związanego z prowadzeniem działalności przez organizację występuje tak zwane ryzyko audytu. Oblicza się jako iloczyn następujących ryzyk⁷:

- kontroli, w sytuacji, w której istniejący system kontroli wewnętrznej nie zapobiegnie lub nie wykryje błędu,
- wrodzonego, które jest ryzykiem wystąpienia błędu z uwagi na specyfikę środowiska, bez względu na skuteczność kontroli,
- detekcji, które dotyczy ryzyka niewykrycia błędów o znaczącej istotności przez audytora.

⁶ K. Czerwiński, *Audyt wewnętrzny...* s. 63.

⁷ R. Krzemień, K. Winiarska, *Audyt wewnętrzny...*, s. 35.

Analiza ryzyka jest pomocna w zarządzaniu ryzykiem. Zarządzanie ryzykiem dotyczy procesów, których zadaniem jest ocena i zapobieganie skutkom ryzyka. Audytor bada skuteczność zarządzania ryzykiem poprzez ustalenie czy:

- misja organizacji jest realizowana poprzez odpowiednio dobrane do niej cele organizacji,
- zostały zidentyfikowane istotnie zagrażające działalności organizacji ryzyka,
- dobrano odpowiednie reakcje na ryzyko,
- informacje o ryzyku są przekazywane pracownikom i kierownictwu we właściwym czasie.

Istotne znaczenie dla każdej organizacji ma ograniczanie ryzyka finansowego dotyczącego szczególnie niegospodarności i oszustw. W najnowszych standardach audytu wewnętrznego, obowiązujących od 1 stycznia 2009 roku zdefiniowano pojęcie oszustwa i nadano szczególne znaczenie sposobowi zarządzania ryzykiem oszustwa w organizacji. Każda organizacja powinna dokonywać regularnej oceny systemu kontroli wewnętrznej pod kątem stosowania procedur zapobiegania marnotrawstwu, nieprawidłowościom i oszustwom. Umożliwia to bowiem lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów co zapewne w każdej organizacji przyczynia się do osiągnięcia zamierzonych przez nią celów zarówno krótko jak i długookresowych.

Uwagi końcowe

Analiza ryzyka jest jednym z głównych działań audytu wewnętrznego. Działania te mają szczególne znaczenie w dobie ogólnoświatowego kryzysu, który wpływa niekorzystnie zarówno na sektor prywatny jak i publiczny gospodarki. Metody analizy ryzyka i zarządzanie nim powinny umożliwić organizacji ustalenie jakie działania powinny być podjęte, aby ograniczyć ryzyko poszczególnych rozwiązań.

Literatura

- Czerwiński K., *Audyt wewnętrzny*, InfoAudit Sp. z o.o. Warszawa 2004.
- Kraśiński P., *Instrumenty pochodne w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstw*, Warszawa 2006.
- Krzemień R., Winiarska K., *Audyt wewnętrzny w pytaniach i odpowiedziach komentarze*, InfoAudit Sp.z o.o., Warszawa 2004.

Podręcznik audytu wewnętrznego w administracji publicznej, Ministerstwo Finansów, marzec 2003.

Ryzyko w rachunkowości, pod red. A. Karmańskiej, Difin, Warszawa 2008.

Saunders E.J., *Standardy, kodeksy etyki oraz governance. Ich znaczenie dla efektywnego zarządzania organizacją*, w: *Etyka biegłego rewidenta w teorii, prawie i praktyce*, KIBR, Warszawa 2007.

Załącznik do komunikatu Nr 1 Ministra Finansów z dnia 19 lutego 2009 r. (Dz. Urz. MF nr 2, poz. 12).

CHOSEN PROBLEMS CONCERNING RISK IN INTERNAL AUDIT

Summary

The article presents issues associated with risk in area, which is connected with auditors. There are risk's definitions presented, classifications, risk in audit standards and methods of risk analyzing.

Translated by Beata Zaleska and Agnieszka Judkowiak